

Grundlag for rektor Ralf Hemmingsens tale ved årsfesten på Københavns Universitet, den 20. november 2015

DET TALE ORD GÆLDER

Deres Majestæt, Deres Kongelige Højhed, Minister, bestyrelse, studerende, kolleger, mine damer og herrer.

I den gamle østblok var der én vare, der blev produceret nok af. Én vare der kunne tilfredsstille folkets appetit – vittigheder! Tag for eksempel denne:

I 1969 hørte Leonid Brezhnev, at amerikanerne havde fået en mand på Månen. Straks indkaldte han alle sine kosmonauter. "*Kammerater*", udbrød han, "*I bliver de første mennesker på solen*". Et gys lød blandt kosmonauterne. "*Jamen, kammerat Brezhnev*", sagde de, "*der er jo for varmt på solen, vi bliver brændt levende*". "*Bare rolig*", svarede Brezhnev, "*vi har besluttet, at I skal rejse om natten*".

At erobre verdensrummet er ikke kun et sovjetisk luftkastel, men en fast ambition i både øst og vest, nutid og datid. Senest har hele Danmark været til TV-premiere på "*Rumrejse 2015*" - med Andreas Mogensen i hovedrollen. Hvorfor starter jeg med rumfarten? Fordi den er i familie med forskningen og universitetet. Hele den familie er ret uopdragen. Man beder dem om et - og de hiter på noget andet. Som NASA, der ville til Månen, men i forbifarten opfandt nyre-dialyse, LED-lys, vandfiltre og en masse andre ting. Som CERN, der skulle dykke ned i partikelfysikken, men opfandt Internettet. Eller det seneste skud på stammen her på KU, hvor malaria-forskere måske har knækket en del af cancer-koden.

Det kan være frustrerende for opdragsgiveren. For normalt er det jo sådan, at den der betaler for musikken også bestemmer, hvad der skal spilles.

Men jeg vil hævde, at de fleste af forskningens stjernestunder rummer netop denne dobbelthed. På den ene side rejsen mod det ydre rum, befordret af raketvidenskabens mekaniske kompetencer. Og på den anden side den personlige dannelsesrejse ind i den indre kerne, hvor målet er ukendt og ruten langt fra lineær.

Jeg læste en bog i gymnasiet om en sådan indre dannelsesrejse, der stadig giver mig brændstof til eftertanke 50 år senere. Det skete i fransk-timerne på Falkonergården, hvor Hausmanns boulevarder i Paris følte tættere på end Dalgas Boulevard. Og hvor grammatikkens strenge "comme il faut" blev afløst af herredømmefrie diskussioner.

Bogen var "Den lille prins" af Antoine de Saint-Exupéry fra 1943. Selv Jussi Adler Olsen må være misundelig på dens oplagstal – på syvende årti, still going strong.

"Den lille prins" er først som sidst en demaskering af de voksnes hang til det konkrete - og til tal. Samtidig er den en hyldest til barnets fantasi.

Lad mig komme med et eksempel: *"De voksne elsker tal. Når man kommer og fortæller dem om en ny ven, spørger de aldrig om noget væsentligt. De siger aldrig: "Hvordan lyder hans stemme?", "Hvad vil han helst lege?", "Samler han på sommerfugle?" Nej, de spørger: "Hvor gammel er han?", "Hvor mange søskende har han?", "Hvor meget vejer han?", "Hvor mange penge tjener hans far?""*

Og et andet sted i bogen hører vi om en pille, der slukker al tørst. Fordelen ved pillen er, at man sparer 53 minutter om ugen – netop den tid man ellers "spilder" på at drikke vand.

På sin rumrejse besøger den lille prins flere planeter, befolket af voksne – allesammen er de endimensionelle enspændere. Han møder forretningsmanden, der ikke bestiller andet end at tælle stjerner ud fra den logik, at dét man tæller, ejer man. KU burde måske udbyde en uddannelse som stjernetæller – og give de studerende jobgaranti på et ekspanderende marked.

Prinsen besøger en planet med en konge, som ikke har nogen at være konge for – og derfor er glad for besøg af sin første undersåt. Kongen har dog et mindre handicap: Han kan kun befale og forbyde. Da prinsen gaber efter den lange rejse, forbyder kongen ham at gabe. Men da prinsen fortæller, at han er træt, befaler kongen ham at gabe. Den stop-go adfærd kender vi godt her på universitetet – hos vores vægelsindede folkevalgte regenter.

Lygtetænderen lever også i sin helt egen verden. Han skiftevis tænder og slukker planetens gadelygte hvert minut. *“Hvorfor?”* spørger prinsen. *“Sådan siger instruksen”*, svarer lygtetænderen. *“Det forstår jeg ikke.”*, siger prinsen. *“Der er ikke noget at forstå”*, svarer lygtetænderen, for *“instrukser er instrukser”*. På universitetet lærer vi at forstå, at der er forskel på at følge instrukser til ophængning af rullegardiner – og at følge ensretningens instrukser.

Som I kan høre, er de voksne ikke rigtigt kloge. De lever i deres egen verden. De er blevet deres profession. I deres værktøjskasse finder man kun mekaniske kompetencer. Og de tror, at kun tal tæller.

Men den lille prins har sans for mere. Bogen viser to tegninger. På den ene tegning ser den voksne en hat. Men prinsen kan godt se, at hatten lige så godt kunne være en kvælerslange, der har slugt en elefant. På den anden tegning ser den voksne en kasse. Men prinsen kan godt se, at kassen i virkeligheden er en kasse med et får – en fåre-kasse.

På den måde er den "Den lille prins" et korrektiv til kassetænkningen. Han kan "tænke ud af boksen", som det vist hedder - lidt firkantet - på innovationsdansk. Og han har et røntgenblik, der afslører at verden er mere kompleks end tænd/sluk, befal/forbyd, nul/et. Den rummer også alt det midt i mellem - eller ved siden af.

Den lille prins fortæller os dybest set, at vi ikke kan regne med en verden uden menneskelige mellemregninger - uden "the human factor".

Saint-Exupéry siger det sådan: *"Man ser kun rigtigt med hjertet. Det væsentlige er usynligt for øjnene."*

Men der er mere, vi kan lære af den lille prins. Han møder en ræv. Ræven vil ikke lege med ham. Den siger: *"Jeg er ikke gjort tam". "Hvordan gør man tam?"*, spørger prinsen. Og ræven siger: *"Først skal du sætte dig et stykke fra mig i græsset. Jeg skæver jeg til dig, og du siger ingenting. For hver dag vil du kunne rykke lidt nærmere"*.

Hvad betyder det "at gøre tam" – her på universitetet? Det betyder ikke afretning, men tilknytning. Det betyder – også helt bogstaveligt – at læreren sætter sig ned i græsset ved siden af de studerende. Ikke for at holde dem i kort snor og gøre dem til logrende kæledyr. Men for at gøre dem fri, vise dem tillid, så de får selvtillid. Det er universitets opgave at undervise "op til det højeste niveau" og det nås kun ved et kreativt samspil mellem lærer og studerende.

Vi skal ikke uddanne dydsmønstre, men mønsterbrydere. Vi skal gøre som den lille prins – og blive ved med at stille spørgsmål til vedtægterne i de voksnes verden.

Derfor er kernen i universitetet stadig den samme, som da Niels Bohr stod ved kridttavlen i krævende samtaler med studerende og kolleger og tegnede indholdet af den kasse, vi kalder atomet.

Og kernen i universitetet er stadig den samme, som da Inge Lehmann sad i sit sommerhus i 1930'erne og lagde små sedler ned i gamle Ota Solgryn-æsker. Hun kunne ikke få seismiske data til at passe med teorien om, at Jordens kerne kun er flydende. Kasseapparatet stemte ikke – ikke før Inge Lehmann udtænkte en ny teori om Jordens indre kerne. Nu skal vi naturligvis ikke tilbage til kridttavler eller havregrynsæsker. Internettet er en guldgrube og online-universitetet en kendsgerning. Og det digitale universitet kan sagtens skole kandidaterne i de konkrete kompetencer, man kan optage på et kamera og opfatte på en skærm.

Men jeg tvivler på, at det kan vække den videnskabelige vildskab i samme forstand som det fysiske møde og den gensidighed der kan opstå mellem den gode lærer og den nysgerrige studerende. Computerens grafik er for grovkornet til at formidle en trækning i mundvigen, en tøven. Det er godt til skolegørelse, men ikke til bevidstgørelse.

***

For et par år siden sagde Præsident Obama noget opløftende om rumfart og forskning i sin "State of the Union"-tale. Han talte om dengang i 1957, da Sovjetunionen sendte en satellit ud i rummet ved navn Sputnik.

Dermed skrev sovjet-russerne ikke blot verdenshistorie. De slog også amerikanerne i rumkapløbet. Det var, med Obamas ord, USA's "Sputnik Moment": Dét øjeblik, hvor amerikanerne erkendte, at de måtte investere massivt i forskning og uddannelse for at holde trit med Sovjetunionen. Resten

er også historie: NASA, månelandingen og de mange opfindelser i forbifarten, som har vist sig mere værdifulde for samfundet end manden på månen.

Obamas pointe var: nu står vi i vor generations "Sputnik Moment". Det handler ikke om at lede efter liv på fjerne planeter, men om at give forskningen nyt liv i kapløbet med raket-økonomierne i Asien.

I Danmark har vi faktisk allerede oplevet et "Sputnik Moment". Det var da Anders Fogh Rasmussen kom hjem fra en studietur i Kina i start-00erne. Statsministeren var som forvandlet. Han havde set laboratorier skyde op af jorden i Shanghai som svampe i støvregn. Og som han filosoferede, "når kineserne er billigere, skal vi være bedre". Så kom globaliseringsmidlerne, som åbnede Danmark mod verden som en fuldgældig forskningsnation.

Men "Sputnik-momentet" er ved at tabe momentum. Javist, det blev skudt i gang i 2004 og varede immervæk 11-12 år. Men det er ikke lang tid i KU's lange perspektiv - fra astronomernes "Big bang" til teologernes evighed i himmelrummet.

Dette års Finanslov er et markant brud på ambitionen om at række ud efter videnskabens stjerner – og universitetet vil tabe flyvehøjde.

Finansloven er også et brud på ambitionen om at give de kommende generationer af studerende brændstof til dannelsesrejser ind mod universitetets indre kerne. Ambitionen om at gøre universitetet til et sted, hvor vi ikke bare kan lære at sende en raket til Mars, men også kan løse universets gåder.

Et universitet, som både mestrer de konkrete kompetencer og forstår den menneskelige faktor – korrektivet til kassetænkningen, som i "Den lille prins".

Gennem den lille prins' rejse blandt planeterne har Antoine de Saint-Exupéry ladet os erfare den fundamentale betydning af den enkeltes ansvar og indsigt. Og han har vist os, at sådan erfaring forudsætter, at vi møder tilværelsens tildragelser med tillidsfuld nysgerrighed.

Lad mig til sidst give ordet til en af Saint-Exupérys senere kolleger i pilotfaget. Det er historien om Bill Anders. Han var astronaut på Apollo 8-missionen og vel knap så kendt som kollegerne Neil Armstrong og Buzz Aldrin. Men Anders var den første, der tog et billede, der viste Jorden komme op over månens horisont – "the earthrise".

Anders sagde, at dét øjeblik, hvor han så den smukke Jord – i klare blå farver, uden stater, uden grænser – ændrede ham for bestandigt. Han sagde: "*Vi tog hele den lange vej for at udforske månen, men det vigtigste var, at vi opdagede Jorden*".